

การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม
ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

Integrating the Six Principles of Righteousness to Enhance Political
Culture in a Democratic System

ปกรณ์กฤษ หวังกุ่ม¹
Pakornkrit wangkum¹

¹โรงเรียนบ้านชองกลิ้งชองกรุด, ประเทศไทย

¹ Ban Chong Klink Chong Krod School, Thailand

Corresponding Author E-mail Pakornkrit.wan@kn.ac.th

Received 25 July 2025; Revised 30 September 2025; Accepted 17 December 2025

*****

การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปกรณ์กฤษ หวังกุ่ม

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย และเพื่อวิเคราะห์กระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมืองที่มุ่งเน้นการสร้างสันติวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกัน จากการศึกษาพบว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองไทยที่ผ่านมามีรากเหง้าสำคัญจากการขาดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมและการแบ่งแยกทางความคิดอย่างรุนแรง การจะก้าวพ้นวิกฤตนี้จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์การเมืองผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง โดยใช้หลักสาราณียธรรม 6 เป็นฐานรากสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติพลเมือง 6 ประการ ได้แก่ 1) เมตตาทายกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตา मनกรรม ซึ่งช่วยสร้างไมตรีจิตต่อผู้เห็นต่าง 4) สาธารณโภคี ในการจัดสรรทรัพยากรอย่างยุติธรรม 5) สีลสามัญญตา ในการเคารพกฎกติกาอย่างเสมอภาค และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา ในการเปิดรับฟังความเห็นเพื่อแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง การบูรณาการในลักษณะนี้จะช่วยเปลี่ยนประชาธิปไตยจากเพียงรูปแบบการปกครองสู่การเป็นวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองภายใต้หลักสันติวิธี

คำสำคัญ: การบูรณาการ; สาราณียธรรม 6; วัฒนธรรมทางการเมือง; ระบอบประชาธิปไตย; การกล่อมเกลาททางการเมือง

Integrating the Six Principles of Righteousness to Enhance Political Culture in a Democratic System

Pakornkrit wangkum

Abstract

This academic article aims to propose guidelines for integrating the Six Principles of Saraniyadhamma (Virtues for fraternal living) to enhance the political culture in a democratic system of Thailand. It also analyzes the process of political socialization focusing on building a peaceful culture and sustainable coexistence. The study found that past Thai political crises were rooted in a lack of participant political culture and severe ideological polarization. Overcoming these challenges requires integrating Buddhist principles with political science through political socialization, utilizing the Six Principles of Saraniyadhamma as a fundamental framework for transforming citizen attitudes and behaviors. These include: 1) Metta-kayakamma, 2) Metta-vacikamma, and 3) Metta-manokamma, which foster goodwill towards those with differing views; 4) Sadharana-bhogi, for fair resource distribution; 5) Sila-samannata, for equal adherence to social rules; and 6) Ditthi-samannata, for open-mindedness to find common ground. This integration transforms democracy from a mere form of governance into a sustainable way of life, effectively reducing conflict and strengthening political stability based on non-violent principles.

Keywords: Integration; Saraniyadhamma; Political Culture; Democracy; Political Socialization

บทนำ

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 9 ทศวรรษที่ประเทศไทยมุ่งพยายามสถาปนาอำนาจ อธิปไตยให้เป็นของปวงชน โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการ ปกครองตามหลักการ ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2542) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่ยั่งยืนของระบอบนี้มิได้ขึ้นอยู่กับเพียงตัวบทกฎหมายหรือโครงสร้างทางสถาบันเท่านั้น หากแต่ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและคุณภาพของพลเมืองที่ร่วมกันสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับวิถี ประชาธิปไตย (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2543) แม้ภาพลักษณ์ภายนอกประเทศไทยจะมีรูปแบบการปกครองที่เป็น ประชาธิปไตย แต่ในเชิงลึกกลับพบวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ยืดเยื้อมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาการ แบ่งแยกหัวอำนาจและการขาดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในหมู่พลเมือง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550) ปรัชญาการณดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งทางวาทกรรมและการปะทะกันทางความคิดผ่านสัญลักษณ์ และการให้ความหมายต่อคำว่า ประชาธิปไตย ที่แตกต่างกัน จนกลายเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่เหตุจลาจลและการ รัฐประหารซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตโดยรวม วงจรทาง การเมืองที่เวียนว่ายอยู่กับการรัฐประหารและการใช้อำนาจโดยทหาร สะท้อนให้เห็นว่าการอธิบาย ปรัชญาการณด้วยเพียงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่การเมืองนั้นไม่เพียงพอ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557) แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงรากเหง้าของวัฒนธรรมและค่านิยมของผู้คนในสังคม

การจะก้าวพ้นวิกฤตการณ์นี้จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของระบอบ ประชาธิปไตยผ่าน วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีปัจจัยพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมอย่าง สร้างสรรค์ การเคารพในหลักนิติธรรม การมีจิตสาธารณะ และการยึดหลักสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง (พิชพรพรรณ พรหมกฤษ, 2557) นอกจากนี้ ประชาชนต้องมีความเข้มแข็งทางสติปัญญา รู้จักพึ่งพาตนเองและ พึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งความเข้มแข็งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลผลิตจากกระบวนการ กล่อม เกลาทางการเมือง (Political Socialization) ที่สืบทอดและถ่ายทอดผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชนมาอย่างต่อเนื่อง (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2546) ปัญหาวิกฤตการเมืองไทยยังคงถูกซ้ำเติมด้วยการ ตีความรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การขาดจริยธรรมของนักการเมือง และปัญหาการซื้อสิทธิขาย เสียงของประชาชน (ใบความรู้ 54 ปัญหาทางการเมือง, 2563) ปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำลายความศรัทธาใน ระบบตัวแทน แต่ยังทำให้ความหวังที่จะได้เห็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เลือนรางลง บทความนี้จึงมุ่งศึกษาการ นำหลัก สาราณียธรรม 6 เข้ามาเป็นหลักการบูรณาการเพื่อสร้างเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองไทย โดยใช้ เมตตาธรรมและความสามัคคีเป็นรากฐานในการกล่อมเกลากล่อมเกลาพลเมือง เพื่อสถาปนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่ มีสันติภาพและมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงความเปราะบางของวิถีประชาธิปไตยไทยที่ยังคงติดหล่มความขัดแย้งทาง อุดมการณ์และวิกฤตจริยธรรม การมุ่งเน้นเพียงการปฏิรูปเชิงโครงสร้างจึงอาจมิใช่คำตอบที่เบ็ดเสร็จ บทความ วิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทาง การบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญใน

กระบวนการกล่อมเกลตาทางการเมือง เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของพลเมืองให้ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความปรารถนาดีต่อกัน การเคารพในกติกาสื่อมวลชน และการประนีประนอมด้วยสันติวิธี อันจะเป็นการสร้างรากฐานวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยป้องกันการล่มสลายของระบบการปกครองและนำพาสังคมไทยไปสู่ความสงบสุขในที่สุด

การบูรณาการในบริบททางการเมืองและพุทธศาสตร์

ในการศึกษากระบวนการเสริมพลังอำนาจเพื่อมุ่งสู่การเป็นผู้นำวิถีชีวิตใหม่ จำเป็นต้องทำความเข้าใจรากฐานของแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติด้านพฤติกรรมศาสตร์ตามแนวทางตะวันตก และมีมิติด้านจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างบรรทัดฐานของผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนสันติภาพได้อย่างยั่งยืน คำว่า บูรณาการ มีรากศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Integration ซึ่งเดิมเป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการศึกษาศาสตร์ โดยมีความหมายถึงการรวมหน่วยที่เคยแยกส่วนกันให้เข้ามาเป็นหน่วยเดียวกัน (Unified Unit) ดังเช่นในระบบการศึกษาที่ใช้หลักสูตรบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ ทักษะ และกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (กาญจนา นาคสกุล, 2568) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วนเนื้อหาออกจากกันเหมือนในอดีต ในมิติทางการเมืองการปกครอง คำว่าบูรณาการถูกนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการปฏิบัติงานของภาครัฐและเอกชน โดยมุ่งเน้นที่การประสานทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และสารสนเทศมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ดังจะเห็นได้จากการปรับรูปแบบการทำงานของผู้บริหารราชการส่วนภูมิภาคในลักษณะ ผู้ว่าฯ CEO ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์คือความรู้ภูมิปัญญา และศิลป์คือความสามารถในการประสานความสัมพันธ์ของคนและทรัพยากรเพื่อให้องค์กรขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่น (จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ, 2568)

หากพิจารณาความหมายในเชิงวิชาการอย่างกว้าง การบูรณาการหมายถึงการทำให้สมบูรณ์ (Make whole) โดยการนำหน่วยย่อยหรือหน่วยงานที่อยู่กระจัดกระจายมารวมกันและสร้างความสัมพันธ์เชิงระบบให้ทำหน้าที่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2554) ในขณะที่ความหมายเชิงแคบในมิติทางการเมืองและการบริหาร มุ่งเน้นไปที่การผนวก การประสาน และการเชื่อมโยงเพื่อให้องค์กรหรือรัฐสมาชิกทำงานร่วมกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ซึ่งต้องอาศัยการผสมกลมกลืนของแผนงาน กระบวนการ และผลลัพธ์เพื่อสนับสนุนเป้าประสงค์หลักของสถาบันอย่างเป็นเอกภาพ นอกจากนี้เมื่อนำแนวคิดการบูรณาการมาประยุกต์ใช้กับหลักพุทธศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ สามารถวิเคราะห์ผ่านวิธีการศึกษา 2 รูปแบบหลัก คือ พุทธวิทยา และ ธรรมวิทยา ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดการความรู้ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาการร่วมสมัย (จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ, 2562) กระบวนการบูรณาการในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นเพียงการนำความรู้มาวางคู่กัน แต่เป็นการหลอมรวมวิถีคิดเชิงจริยธรรมเข้ากับวิทยาการทางโลก เพื่อมุ่งหวังผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและสังคม

จากการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดการบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย สามารถสรุปได้ว่า วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ มิได้มีรากฐานมาจากปัญหาเชิงโครงสร้างหรือตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่มีสาเหตุสำคัญมาจาก วัฒนธรรมทางการเมือง ของพลเมืองที่ยังขาดความเชื่อมโยงกับวิถีประชาธิปไตย การกล่อมเกลາทางการเมืองที่ผ่านมา อาจยังไม่สามารถสร้างจิตสำนึกแห่งการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างได้ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรง การนำแนวคิดการบูรณาการ ในความหมายของการหลอมรวม ทรัพยากร ภูมิปัญญา และหลักจริยธรรมเข้าด้วยกัน มาปรับใช้ร่วมกับ หลักสาราณียธรรม 6 จึงเป็นทางออกสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของพลเมือง โดยการเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นประโยชน์เฉพาะกลุ่มไปสู่การมีเมตตาต่อกันทั้งทางกาย วาจา และใจ รวมถึงการเคารพในกติกา (ศีลสามัญญุต) และการปรับความเห็นเข้าหากัน (ทิวฏฐีสามัญญุต) กระบวนการนี้จะส่งผลให้การกล่อมเกลาทางการเมืองมีประสิทธิภาพมากขึ้น เปลี่ยนประชาธิปไตยจากระดับสถาบันไปสู่ระดับ วิถีชีวิต ท้ายที่สุด ความสำเร็จของการพัฒนาประชาธิปไตยไทยจึงขึ้นอยู่กับ การสร้างพลเมืองที่มีความเข้มแข็งทางสติปัญญาและมีวัฒนธรรมการเมืองเชิงบวก ซึ่งหลักสาราณียธรรม 6 จะทำหน้าที่เป็น พุทธนวัตกรรม ในการประสานความแตกต่างทางความคิดให้กลายเป็นพลังสร้างสรรค์ ทำให้ระบบประชาธิปไตยของไทยมีความมั่นคง มีเสถียรภาพ และดำเนินไปบนพื้นฐานของความสามัคคีที่ยั่งยืนสืบไป

วัฒนธรรมทางการเมืองของระบบการปกครอง

การทำความเข้าใจสภาวะการณ์ทางการเมืองจำเป็นต้องพิจารณาถึงวัฒนธรรมทางการเมือง ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยภายใต้ระบบวัฒนธรรมทางสังคมทั้งหมด ซึ่งมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อทิศทางการปกครอง โดยนักวิชาการได้ให้คำนิยามและคำอธิบายที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์เชิงจิตวิทยา ระหว่างพลเมืองกับระบบการปกครองในมิติต่าง ๆ ดังนี้

คำว่า วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ในมิติทางรัฐศาสตร์และจิตวิทยาการเมือง หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างสมาชิกของสังคมกับระบบการเมือง ซึ่งแสดงออกในรูปของความคิด อุดมการณ์ และความเชื่อทางการเมืองที่ถูกปลูกฝังผ่านสถาบันต่าง ๆ (Heywood, 1997) โดยแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะของอุดมการณ์และความเชื่อที่ผันแปรไปตามบริบทและประวัติศาสตร์การเมืองของตนเอง สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือน แผนที่นำทาง ที่คอยกำหนดว่าพลเมืองจะตอบสนองหรือมีส่วนร่วมต่อเหตุการณ์ทางการเมืองในลักษณะใด หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า วัฒนธรรม (Culture) มีที่มาจากภาษาละตินว่า Cultura อันหมายถึงการปลูกหรือการปลูกฝัง (จ้านงค์ อติวิวัฒน์ และคณะ, 2549) เมื่อบริบทนี้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับการเมือง จึงอนุมานได้ว่าเป็นวิถีชีวิตทางการเมืองของหมู่คณะที่มุ่งสร้างความเจริญอกงาม (Eiampaiwan, 2003) วัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีงามจึงควรเป็นรากฐานที่สร้างสรรค์ความเจริญและสันติสุขให้แก่มนุษย์ในสังคมการเมืองนั้น ๆ โดยยึดโยงอยู่กับแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับระบบการปกครองที่ชอบธรรม

นอกจากนี้ วัฒนธรรมทางการเมืองยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมที่สะท้อนผ่าน แบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง ของบุคคล อันเป็นผลผลิตมาจากความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) และทัศนคติทางการเมือง (Attitude) ที่ได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบต่อกันมา (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2549) กระบวนการนี้เกิดขึ้นผ่านการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ทั้งทางตรงและทางอ้อม จนทำให้บุคคลเกิดความรับรู้และยอมรับแบบแผนเหล่านั้นเป็นแนวทางปฏิบัติ หากแบบแผนพฤติกรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกลายเป็นพฤติกรรมที่เป็นระบบ (Patterned Behavior) ก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ฝังรากลึก ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองการปกครองในอดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมืองมิใช่เป็นเพียงเรื่องของความรู้ความเข้าใจในเชิงทฤษฎีหรือโครงสร้างทางกฎหมายที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่คือผลรวมของจิตวิทยาทางสังคมที่ประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของพลเมือง ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดทิศทางพฤติกรรม และเสถียรภาพของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ หากสังคมใดมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกื้อกูลต่อความดีงาม มีพลเมืองที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่เป็นธรรม และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น สังคมนั้นย่อมมีขีดความสามารถในการพัฒนาระบบการปกครองให้เจริญงอกงามอย่างยั่งยืน สามารถเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งได้ด้วยวิถีทางแห่งปัญญา อย่างไรก็ตาม สภากรรมการเมืองไทยในปัจจุบันที่ยังคงติดหล่มความขัดแย้งสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของวัฒนธรรมทางการเมืองที่ขาดเอกภาพ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์จึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ แต่ต้องอาศัยกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยน โลกทัศน์ ของคนในชาติ จากการเมืองแห่งการมุ่งเอาชนะและแบ่งฝักฝ่าย ไปสู่การเมืองที่มีพื้นฐานจากจริยธรรม ในบริบทนี้ การบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ สาราณียธรรม 6 จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเข็มทิศทางจริยธรรม เพื่อหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองให้ตั้งมั่นอยู่บนความเมตตา การแบ่งปัน และความเห็นอกเห็นใจกัน เมื่อวัฒนธรรมทางการเมืองถูกขับเคลื่อนด้วยหลักธรรมที่เป็นสากลเช่นนี้ ย่อมส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยไม่ได้เป็นเพียงรูปแบบการปกครองที่แห้งแล้ง แต่เป็นระบอบที่เปี่ยมไปด้วยมนุษยธรรม อันจะนำไปสู่เสถียรภาพและสันติสุขของรัฐสืบไป

วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยซึ่งยึดถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน พลเมืองจึงมิใช่เพียงผู้อยู่ใต้อำណัติแห่งกฎหมาย แต่คือ ผู้ร่วมใช้อำนาจ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม (พัชรพรธน พรหมกฤษ, 2557) วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบนี้จึงต้องถูกบ่มเพาะให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของประชาธิปไตย โดยมีลักษณะเด่นที่เป็น วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม และ วัฒนธรรมพลเมือง ที่ผสมผสานระหว่างการเคารพในศักดิ์ศรีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองเข้าด้วยกัน

จิตสำนึกและพฤติกรรมพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย

1. การจะสถาปนาประชาธิปไตยให้มั่นคงได้นั้น พลเมืองจำเป็นต้องมีจิตสำนึกและทัศนคติ ดังนี้
2. ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในระบบ พลเมืองต้องมีความศรัทธาว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่รักษาคำสัตถ์ความเป็นมนุษย์ได้ดีที่สุด และพร้อมที่จะออกมาปกป้องระบบเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2543)
3. การยึดมั่นในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค การตระหนักในสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะหลักความเสมอภาคทางกฎหมายและทางการเมืองที่ยึดถือหลัก หนึ่งคน หนึ่งเสียง (One Person, One Vote) เพื่อมิให้บุคคลใดมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น
4. หลีกเลี่ยงข้างมากที่เคารพเสียงข้างน้อย การใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสินข้อขัดแย้ง แต่ต้องอยู่บนเงื่อนไขที่มีไปละเมิดหรือจำกัดสิทธิของเสียงส่วนน้อย โดยต้องเปิดรับฟังเหตุผลอย่างรอบด้าน
5. หลักนิติธรรมและความยุติธรรม (The Rule of Law) การยอมรับการปกครองภายใต้กฎหมายที่ชอบธรรม ปราศจากอคติ และการเคารพในกติกาเปรียบเสมือนการมีน้ำใจนักกีฬาในพื้นที่ทางการเมือง
6. ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง (Tolerance) การยอมรับพฤติกรรมและความคิดเห็นที่แตกต่างตรงกันข้ามที่อยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรม

บุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยและพลเมืองผู้ตื่นรู้

วัฒนธรรมประชาธิปไตยสะท้อนผ่านบุคลิกภาพของบุคคลที่มองโลกในแง่ดี และมีความไว้วางใจต่อเพื่อนมนุษย์ โดยเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีศักยภาพในการปกครองตนเองและร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2542) ผู้ที่มีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตยจะมีความเป็นอิสระทางความคิด ไม่คล้อยตามผู้อื่นโดยไร้เหตุผล พร้อมรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และไม่มีอคติต่อความแตกต่างทางศาสนาหรือเชื้อชาติ นอกจากนี้ พลเมืองผู้ตื่นรู้ ต้องมีจิตสำนึกในหน้าที่ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเสียภาษี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ พร้อมทั้งกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างสร้างสรรค์ เพื่อป้องกันมิให้ระบบการปกครองกลายเป็นเผด็จการหรือระเบียบแบบเจ้าขุนมูลนายที่ปิดกั้นเสรีภาพของประชาชน

โดยสรุป วัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยคือส่วนผสมของความเชื่อที่ว่า รัฐบาลคือเครื่องมือของประชาชน และ สิทธิเสรีภาพคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด การเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จึงมิใช่เพียงการเปลี่ยนรูปแบบการปกครอง แต่คือการปฏิรูปจิตสำนึกของพลเมืองให้ก้าวพ้นจากค่านิยมอำนาจนิยมไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีศักดิ์ศรีและรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อการบูรณาการ

ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางการเมืองที่เข้มแข็ง หลักพุทธธรรมประการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือ “สาราณียธรรม 6” หมายถึง หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นธรรมที่สร้างพลังแห่งความสามัคคีและเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันของหมู่คณะ ตั้งแต่ระดับครอบครัว องค์กร ไปจนถึงระดับประเทศและสังคมโลก (พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) โดยหลักธรรมทั้ง 6 ประการนี้ สามารถจำแนกเพื่อการประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

เมตตาทายกรรม การแสดงออกต่อกันด้วยความหวังดีและไม่ตรีจิต ผ่านการช่วยเหลือกิจธุระ และแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

เมตตาวจีกรรม การสื่อสารกันด้วยวาจาสุภาพ การแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี และการแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมสังคม

เมตตามโนกรรม การตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน มองโลกในแง่ดี ปราศจากอคติ และมีทัศนคติที่มุ่งเน้นความเข้าใจกันเป็นที่ตั้ง

สาธารณโภคี การรู้จักแบ่งปันทรัพยากรและผลประโยชน์ที่ได้มาโดยชอบธรรมด้วยความยุติธรรม มุ่งเน้นการใช้สอยร่วมกันโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

สีลสามัญญตา การปฏิบัติสอดคล้องตามระเบียบวินัยและบรรทัดฐานของส่วนรวม เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และไม่ใช้สิทธิพิเศษหรืออภิสิทธิ์เหนือบุคคลอื่น

ทวิจฺฐิสามัญญตา การปรับความเห็นให้เข้ากันได้ ผ่านการรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง เพื่อแสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง โดยมีเป้าหมายเพื่ออุดมคติและความดีงามร่วมกัน

พุทธวิธีกระบวนการทั้ง 6 ประการนี้ พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำให้ผู้ร่วมหมู่คณะมีเมตตาเป็นรากฐาน (3 ประการแรก) และวางเงื่อนไขขกติกากในการอยู่ร่วมกันผ่านการแบ่งปัน ความเสมอภาค และการปรับทัศนคติ (3 ประการหลัง) ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ (พระพงษ์พัฒน์ ธีรปญโญ, 2556) ยิ่งไปกว่านั้น หลักสาราณียธรรม 6 ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) และการสร้างความปรองดองในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยพบว่าแม้ในกลุ่มที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์หรือแรงงานข้ามชาติ การใช้หลักธรรมนี้สามารถช่วยลดช่องว่างและสร้างสันติวัฒนธรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (บารมี หงส์วิชัยกุล, 2560) ดังนั้น สาราณียธรรม 6 จึงมิใช่เพียงหลักธรรมทางศาสนา แต่คือพุทธนวัตกรรมการสังคมที่ช่วยสร้างความรัก ความผูกพัน และความเอื้ออาทร อันเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

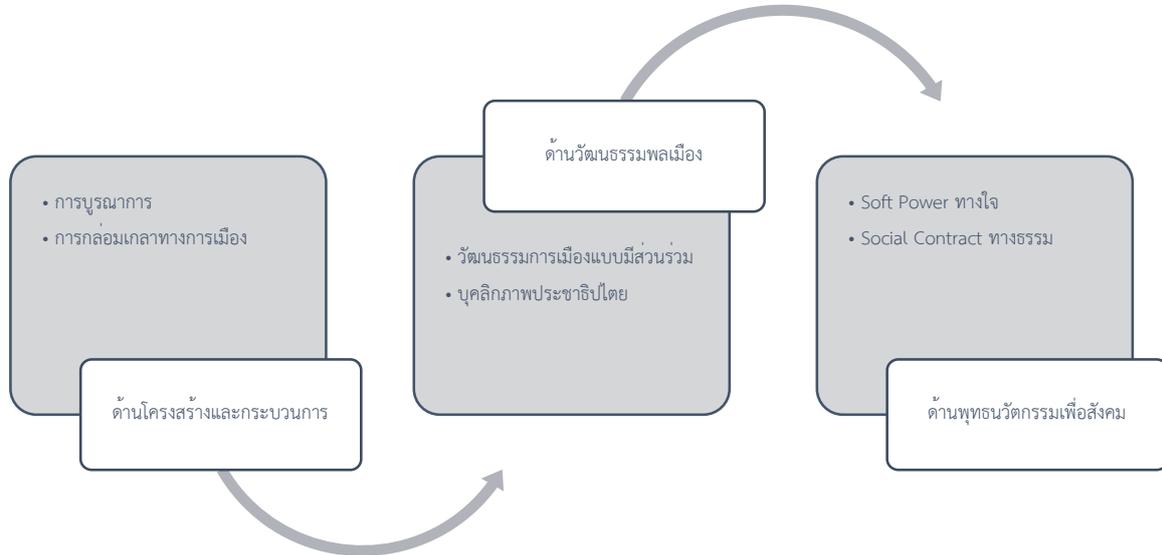

บทสรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาระบบประชาธิปไตยไทยตลอดระยะเวลากว่า 9 ทศวรรษ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้จะมีรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมืองรองรับอำนาจอธิปไตยของประชาชน แต่ความมั่นคงยั่งยืนของประชาธิปไตยมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากขึ้นอยู่กับคุณภาพของพลเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตยด้วย สังคมไทยยังเผชิญวิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง การแบ่งขั้วอำนาจ การตีความประชาธิปไตยแตกต่างกัน ตลอดจนปัญหาจริยธรรมทางการเมืองและการซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งบ่อนทำลายความศรัทธาในระบบตัวแทนและทำให้วงจรรัฐประหารยังคงเกิดซ้ำ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนว่ารากเหง้าของวิกฤตมิใช่เพียงเชิงโครงสร้าง แต่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ และกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองที่ยังไม่สามารถสร้างจิตสำนึกแห่งการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างได้ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นตัวแปรสำคัญ เพราะเป็นผลรวมของความเชื่อ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับระบบการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย พลเมืองต้องมีความศรัทธาในระบบ เคารพสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ยึดหลักนิติธรรม เคารพเสียงข้างน้อย มีความอดทนต่อความแตกต่าง และมีส่วนร่วมตรวจสอบอำนาจรัฐอย่างสร้างสรรค์ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองผ่านครอบครัว การศึกษา และสื่อมวลชน เพื่อหล่อหลอมพลเมืองให้มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล และยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม บทความเสนอว่าการบูรณาการหลัก “สาราณียธรรม 6” ซึ่งประกอบด้วยเมตตาทายกรรม เมตตาจักษกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิกฺขิสสามัญญตา สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมในการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมือง โดยเน้นความเมตตา การแบ่งปัน ความเสมอภาค การเคารพกติกา และการปรับความเห็นเข้าหากัน หลักธรรมดังกล่าวไม่เพียงส่งเสริมความสามัคคีและลดความขัดแย้ง แต่ช่วยยกระดับประชาธิปไตยจากระดับสถาบันสู่ระดับวิถีชีวิต ทำให้ความแตกต่างทางความคิดกลายเป็นพลังสร้างสรรค์และนำไปสู่สันติภาพและเสถียรภาพทางการเมือง

องค์ความรู้

การสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนไม่ใช่การปฏิรูปกฎหมาย แต่คือการปฏิรูปคน และ ทักษะคน โดยมีชุดองค์ความรู้ที่สำคัญ 3 มิติ ดังนี้ ดังนี้

ภาพที่ 1 การสร้างสรรค์วัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยด้วยพุทธบูรณาการ

การเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคงต้องอาศัย การบูรณาการ ที่มากกว่าการวางกรอบกฎหมาย แต่คือการหลอมรวมวิถีคิดเชิงจริยธรรมเข้ากับวิถีปฏิบัติทางการเมืองอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน โดยใช้กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง ผ่านสถาบันหลักทางสังคมเพื่อถ่ายทอดค่านิยมประชาธิปไตยให้กลายเป็นวิถีชีวิต กระบวนการนี้มุ่งเปลี่ยนพลเมืองจากผู้รับคำสั่งสู่การเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ที่มีวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีความไว้วางใจทางสังคม และเคารพในหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัด หลัก “สาราณียธรรม 6” ทำหน้าที่เป็นพุทธนวัตกรรมเชิงพฤติกรรมที่สำคัญในการจัดการความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี โดยอาศัยเมตตาธรรมทางกาย วาจา และใจ เป็นฐานรากในการสร้างโมตรัสจิตต่อผู้เห็นต่าง ผสานเข้ากับเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันผ่านการจัดสรรทรัพยากรที่ยุติธรรม (สาธารณโภคิ) การยึดถือมาตรฐานกติกาที่เสมอภาคปราศจากอภิสิทธิ์ (สีลสามัญญตา) และการปรับทัศนคติเพื่อแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง (ทัญญูสามัญญตา) ช่วยลดความแตกแยกทางวาทกรรมและสร้างพื้นที่ทางการเมืองที่ปลอดภัยที่สุด องค์ความรู้สำคัญของการบูรณาการนี้คือการเปลี่ยนจาก การเมืองแห่งการเอาชนะ ไปสู่ การเมืองแห่งการอยู่ร่วมกัน เมื่อพลเมืองมีบุคลิกภาพที่เป็นประชาธิปไตยภายใต้หลักสาราณียธรรม จะส่งผลให้ระบบการปกครองมีความเข้มแข็งจากภายใน มีภูมิคุ้มกันต่อการใช้ความรุนแรงและการรัฐประหาร นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มีเสถียรภาพและสันติวัฒนธรรมที่มวลมนุษยชาติสามารถพึ่งพาและระลึกร่วมกันด้วยความหวังดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล. (8 กรกฎาคม 2568). *คลังความรู้*. <https://www.royin.go.th/knowledge/detail.pnp?ID=56>
- จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ. (8 กรกฎาคม 2568). *บูรณาการคืออะไร*. <https://www.gotoknow.org/posts/74693>
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2549). *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณฐา แยมสรवल. (2559). การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยในการปฏิบัติวิชาชีพพยาบาล โรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 1(1), 51-58.
- ติน ประชัญพฤทธิ. (2543). *ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สหบล็อกและการพิมพ์.
- ติน ประชัญพฤทธิ. (2546). *วิถีวัฒนธรรมไทยในทางการเมืองของคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพฯ: สหบล็อกและการพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550). *วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. เอกสารการประชุมวิชาการวัฒนธรรมการเมือง จริยธรรมและการปกครอง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บารมี หงส์วณิชกุล. (2560). สันติวัฒนธรรมเชิงพุทธของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (รัฐฉาน) ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 6(2), 248-262.
- ใบความรู้ 54 ปัญหาทางการเมือง. (8 กรกฎาคม 2568). *ปัญหาการเมืองสำคัญที่เกิดขึ้นภายในประเทศ*. <http://smws.ac.th/client-upload/saimoon/uploads/files/>
- พัชรพรรณ พรหมกฤษ. (2557). การพัฒนาประชาธิปไตยและการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย. *วารสารรัฐสภา*, 62(7), 9-43.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพงษ์พัฒน์ ธีรปญโญ (คิดโสดา). (2556). *การบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเกียรติ สำลีพันธ์, บรรจบ บรรณรุจิ และชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์. (2559). แนวทางการประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งระหว่างการทำเรือแห่งประเทศไทยกับพนักงาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 5 (ฉบับพิเศษ), 443-456.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2542). *การเมือง แนวคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). *การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2554). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- Eiampaiwan, P. (2003). *Political culture. In Introduction to Political Science, Unit 11*.
Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Heywood, A. (1997). *Politics*. London: Macmillan.
- Nakata, T. (2000). *Thai Democracy*. Bangkok: Sahy Block and Karnpim Ltd.
- Thamrongthanyawong, S. (1999). *Politics Concept and Development*. Bangkok: Sema Dharma Publishing.